

STILSTAND EN BEWEGING

Zondag 4 juli 2021, Martinikerk Sneek.

Ds. Fedde Welbedacht.

Lezing: Johannes 5: 1-18.

Overdenking

In de lezing van vanmorgen gaat het voor mijn gevoel heel erg over de tegenstelling tussen stilstand en beweging.

Stilstand, dan denk je meteen aan die man, die *'al achtendertig jaar'*, lezen we, ziek, verlamd is. Al achtendertig jaar – moet je je voorstellen: dat was bijna een heel mensenleven toen – ligt hij daar op z'n matje stil te wachten totdat één keer in de zoveel tijd het water van de vijver begint te bewegen. En als dat dan eindelijk eens een keer gebeurt maakt hij bij voorbaat al geen schijn van kans om er als eerste bij te zijn, want alle anderen zijn hem vóór, omdat die er beter aan toe zijn dan hij, of omdat ze geholpen worden door familie of vrienden.

Maar hij, hij heeft helemaal niemand. Hij heeft geen mens.

En zo ligt hij daar, dag in dag uit, jaar in jaar uit. Wat een intense triestheid en uitzichtloosheid!

En wat een enorme stilstand dus ook! In een boek dat ik in de vakantie heb gelezen beschrijft de hoofdpersoon die als gevolg van een herseninfarct in een verpleeghuis terecht is gekomen, zijn leven daar als *'een klok zonder wijzers'*.

Dat leek me wel een rake beschrijving en zo stel ik me het leven van die man daar in Betzata ook voor: een eindeloos, uitzichtloos wachten op iets dat nooit gaat gebeuren. Het leven als een klok, alleen maar tijd, maar dan zonder wijzers om de seconden, de minuten, de uren weg te tikken. Geen enkel verschil meer tussen gisteren, vandaag en morgen. Alleen maar tijd. En die staat stil...

Tegenover die doodse, uitzichtloze situatie van stilstand, tekent Johannes Jezus die juist voortdurend in beweging is. Jezus is op reis. Hij gaat op naar Jeruzalem, naar de tempel. Op weg naar het feest. Pascha? Loofhutten? Het staat er niet bij, maar in ieder geval een feest! Maar zijn weg naar het feest gaat langs alle ellende.

Dat pijnlijke contrast kennen we vandaag natuurlijk net zo goed. Dat is van alle tijden.

Terwijl de een zich opmaakt voor een feest, weet de ander ternauwernood hoe hij moet overleven.

Denk aan de welvarende en weldoervoede Westerse toerist die op een Grieks eiland achter zijn goedgevulde tafel van zijn cocktail zit te nippen terwijl hij voor zijn ogen ziet hoe de lijken van migranten en bootvluchtelingen op het strand aanspoelen.

Ik ken dat gevoel, maar dan anders, ook wel uit grote steden als Parijs of Berlijn, Rome, Amsterdam, dat ik daar als toerist op straat of in de gangen van de metro de ene na de andere bedelaar passeerde. Dat voelt toch ongemakkelijk: moet ik wat geld geven of toch niet? Je weet het niet, je aarzelt, en vaak komt het erop neer dat je toch maar gewoon doorloopt. Geen oogcontact. Net doen of je ze niet ziet.

In het groot, op mondiaal niveau, gebeurt eigenlijk hetzelfde.

Net als daar in Betzata, of Bethesda zoals we vroeger zeiden – *'Huis van barmhartigheid'* betekent dat – liggen de kansarmen (of moet ik zeggen: *'de kanslozen'*?) overal te wachten tot er een kans op beweging in hun leven komt, een kans op verbetering. En als zo'n kans

zich voordoet, hoe klein ook, storten ze zich er met z'n allen op, want wie het eerst komt, het eerst maalt.

In kleine gammele bootjes steken ze met gevaar voor eigen leven de zee over in de hoop het geluk te vinden, maar velen halen de overkant niet. Net als daar in Bethesda is het een keiharde loterij en zeker geen huis van barmhartigheid...

Ze gaan niet bepaald barmhartig en genadig met elkaar om, nu niet en ook daar in Bethesda niet. Integendeel: het gaat er vaak keihard aan toe en er is overal ellebogenwerk. Het is de 'struggle for life' en daar geldt alleen het recht van de sterkste. ..

Vorige week hadden we een bijeenkomst in de Zuiderkerk en als opening las ik daar ik toen ditzelfde bijbelgedeelte. En in de pauze kwam er iemand naar me toe die zei: 'Misschien zou je in onze tijd in dat water van Bethesda waar je zo snel mogelijk bij moet zijn, ook wel een metafoor kunnen zien voor het coronavaccin'. Onlangs werd bekend dat Nederland nog eens ruim zestig miljoen doses vaccin extra heeft ingekocht om ook de komende jaren het virus te kunnen bestrijden. Fijn voor ons natuurlijk, maar als je dan hoort dat ze in armere landen enorm achterlopen met hun vaccinatieprogramma's, domweg omdat ze niet genoeg vaccins kunnen kopen, is het ook wel weer heel erg krom en oneerlijk verdeeld.

Zo gaat het nou eenmaal in de wereld. Dat was toen niet anders dan nu. Je hebt de lucky few, die in beweging zijn, op weg naar het feest, en je hebt de grote meerderheid die tot stilstand gedoemd is, wachtend op het geluk dat nooit zal komen.

En we weten het wel en we zien het ook wel, maar er wordt niks – of te weinig – aan gedaan.

Er zijn wel veel voorbijgangers, net als in de gangen van de metro, en er zijn ook veel lotgenoten. Maar zijn er ook medemensens, zijn er ook naasten?...

Jezus betuigt zich de ware medemens

'Hém zag Jezus liggen', staat er. En dat lijkt me voor deze man al de helft van zijn genezing, dat iemand hem ziet...

'Wil je', vraagt Jezus dan, 'wil je gezond worden?'

Dat lijkt een vreemde – om niet te zeggen heel *botte* vraag aan een zieke die al z'n hele leven wacht op dat ene ogenblik, die ene kans op genezing.

Maar ik zeg het denk ik niet goed. Ik denk dat ik de klemtoon verkeerd leg.

De vraag is niet: 'Wil je *gezond* worden?'

Maar: '*Wil* je gezond worden?...

Hoor je het verschil? Als je het zó zegt: '*Wil* je gezond worden?', komt het initiatief veel meer bij die man zèlf te liggen.

En ik weet wel, daar moet je ook mee uitkijken want da's ook linke soep, net als die auto met vouwwagen die laatst voor mij reed met achterop de tekst: 'Happiness is a choice', 'Geluk is een keuze'. Nou dat kan je zeggen omdat je toevallig tot de Happy Few behóórt, maar de grote meerderheid van de mensheid heeft die keuze niét.

En het wordt helemaal eng als mensen een één op één verband gaan leggen tussen lichamelijk welzijn en de eigen wil of het eigen geloof. Dan wordt er soms gezegd: 'Jij wordt niet beter omdat je niet goed genoeg gelooft of omdat je niet genoeg op God vertrouwt'.

Dat is keihard! Meedogenloos!

En ik kan me dan ook niet voorstellen dat Jezus bedoelt met zijn vraag.

Ik ga iets begrijpen van wat hij wèl bedoelt als ik me realiseer dat in de bijbel een lichamelijke aandoening of ziekte – en vooral verlamming, verlamd-zijn – vaak als beeld wordt gebruikt voor hoe een mens er gééstelijk aan toe kan zijn.

We weten gewoon niet wat die man daar in Bethesda mankeerde. Maar het verhaal laat doorschemeren dat hij méér mankeerde dan die verlamming die hem al jaren dwong tot dit leven dat geen leven meer was. Ik zou zeggen (dat is mijn interpretatie, maar dan kán ik er tenminste iets mee): die man geloofde niet meer in zichzelf. Dát was het wat hem verlamde. En hij heeft zich daar zo te zien ook al lang bij neergelegd. Hij durft niet meer.

Dat kan. Dat het leven je niet gegeven heeft wat jij er van had verwacht. Of dat het je niet is gelukt om eruit te halen wat je dacht dat er in zat; dat je niet geworden bent die je gehoopt had te zullen zijn, als partner, als vriend, vriendin, als vader, als moeder. Of dat je teleurgesteld bent in jezelf of in het leven omdat je je idealen waar je ooit helemaal voor ging, nooit echt waar hebt kunnen maken. Dat kan de vaart uit je leven wegnemen. Het kan je tot stilstand brengen. Het kan je verlammen...

En nu komt vanmorgen die vraag van Jezus op ons allemaal af: 'Wil je gezond worden?' (Let op de klemtoon). Wil je het niet opnieuw proberen? Een nieuw begin maken?...

Ik moet toegeven dat me dat wel heel aantrekkelijk in de oren klinkt.

En ik denk bij mezelf: Is dat niet de hele oorzaak van je verlamming dat je je leven nooit goed in eigen hand hebt genomen? En daar aan die rand van de vijver hebt liggen wachten tot er iets zou gebeuren?

Maar waarom leg je het initiatief van je leven voortdurend buiten jezelf?

En ja, áls er dan iets gebeurde, dan was je altijd te laat. Maar ja, wat wil je, soms moet je er voor vechten om vooraan te komen, en misschien heb je niet genoeg gevochten en het gevecht maar gestaakt, en je verscholen achter het excuus, dat die anderen toch altijd sneller zijn dan jij...

Maar Jezus is niet onder de indruk van al die uitvluchten en excuses. Hij luistert er nauwelijks naar en zegt zomaar: Sta op. Kom overeind! En dat bed, zegt hij er niet zonder humor bij, dat bed waar jouw hele leven op rust, dat heeft je al veel te lang gedragen en lui gemaakt en je geloof in jezelf gedoofd. Draag *jij* dat *bed* nou maar eens.

En dan denk je: maar dat kan helemaal niet, dat is de omgekeerde wereld. En ja, dat is ook zo, Maar die wereld, dat rare leven van ons, is dan ook 'voortdurend uit balans. Die wereld staat regelmatig niet goed. Die staat op zijn kop. Maar, en dat is de betekenis van Jezus, tot op vandaag, die keert, als een door God geroepene, onze omgekeerde wereld om, en zet haar recht.

En dan kan er ook weer beweging in komen. Dan krijgt het leven hopelijk ook z'n oorspronkelijke doelgerichtheid weer terug, het besef dat je op weg mag gaan naar het feest.

En zo gebeurt wat niemand – die man zelf nog het minst – had durven dromen. Hij neemt, na een leven van stilstand, lethargie en uitzichtloosheid, zijn bed op en *wandelt*...

...zo in de armen van 'de Joden' zoals er staat. Lees: 'de religieuze leiders', lees: 'de kerk'... En die vinden het maar niks dat zo'n man na al die jaren stilstand ineens weer in beweging is gekomen.

Dat kan toch niet, dat mág toch niet, op sabbat nota bene!

Dat lijkt me de makke van iedere georganiseerde religie, de makke van de kerk dus ook, dat ze niet houdt van onverwachtse dingen. En daarom heeft ze God en de mens en het hele leven waar het maar kon ingekaderd en zoveel mogelijk vastgelegd in belijdenissen en dogma's en wetten en regels, en alles keurig ingepakt in oude, eerbiedwaardige overleveringen en tradities.

Maar tradities zijn – en bij ons thuis hangt die spreuk op de WC, opdat wij niet vergeten: – tradities zijn niet meer dan 'collectieve pogingen om te voorkomen dat er iets onverwachts gebeurt'.

Georganiseerde religie, ook het christendom, ook de kerk, probeert onverwachtse dingen zoveel mogelijk te vermijden, gebaat als ze is bij zekerheid, voorspelbaarheid, en daarom ook voortdurend op zoek naar houvast, naar bevestiging van het eigen gelijk. En hoe belangrijk dat ook kan zijn, als dat álles is en alles wordt, dan raakt de boel op den duur dichtgetimmerd en kan het *echte* leven er niet meer in. Dan kan de Geest ook niet meer waaien, dan wordt de doelgerichtheid op het feest vergeten en lijkt de kerk steeds meer op een vijver met rimpelloos stilstaand water...

Ik denk dan ook dat we God mogen bidden om- en dankbaar mogen zijn, *júíst* voor ook eens onverwachtse gebeurtenissen op zijn tijd, gebeurtenissen die ons weer uitdagen om onze vastgeroeste meningen te herzien en onze onwrikbare standpunten te herijken.

Ik denk dat we God mogen bidden om- en dankbaar mogen zijn, ook voor *mén*sen die, net als Jezus, gedreven door de Geest zo nu en dan ook gewoon de rust komen verstoren door stenen in de vijver te gooien waardoor het water eindelijk weer in beweging komt.